

Om beprövad erfarenhet i socialtjänsten

Innehåll

Varför denna skrift?	4
Kunskapsbaserad socialtjänst – ett paraplybegrepp	6
Vad innebär vetenskaplig kunskap?	7
Vad innebär beprövad erfarenhet?	8
Olika kunskaper behövs – inte bara metoder	11
Från insikt till lösning	13
När forskning inte räcker – styrkan i lokal kunskap	14
Hur vet vi att kunskapen håller?	16
Yrkeskompetens i praktiken	18
Fem vägar till beprövad erfarenhet	21
Referenser	24

Kortversion på två minuter

Med denna skrift vill vi klargöra vad vetenskap och beprövad erfarenhet kan innebära i socialtjänsten. Huvudpunkterna kan sammanfattas så här:

- Enligt socialtjänstlagen ska socialtjänstens verksamhet bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet. Syftet är att främja en kunskapsbaserad socialtjänst med likvärdiga, effektiva och säkra insatser.
- Det innebär att socialtjänstens bedömningar, metoder och arbetssätt i det klientnära arbetet ska bygga på vetenskap och beprövad erfarenhet.
- Samtidigt omfattar en kunskapsbaserad socialtjänst även ett bredare perspektiv på kunskap. För att organisera och driva en verksamhet av god kvalitet behövs också vetenskap och beprövad erfarenhet från andra kunskapsfält – till exempel om målgruppen och det organisatoriska sammanhang där metoderna används.
- Vetenskaplig kunskap bygger på systematiska och noggrant beskrivna studier, som har genomförts av forskare och granskats av oberoende forskare innan publicering. Den vetenskapliga kunskapen stärks när flera studier pekar i samma riktning.
- Beprövad erfarenhet utvecklas också på ett systematiskt sätt, dokumenteras och genomgår kritisk granskning, men omfattas inte av de strikta krav som gäller för forskning. Beprövad erfarenhet kan skapas med enklare metoder.
- Exempel på hur beprövad erfarenhet kan skapas i socialtjänsten är individbaserad systematisk uppföljning, lokala utvärderingar, brukarundersökningar, systematiska beskrivningar av arbetssätt och så kallade konsensusprocesser.
- Beprövad erfarenhet är särskilt viktig när forskning saknas, men har också ett eget värde. Den kan exempelvis komplettera forskningen genom att belysa frågor från ett lokalt perspektiv.

Varför denna skrift?

Enligt socialtjänstlagen (2025:400) ska socialtjänstens verksamhet bedrivas i enlighet med *vetenskap och beprövad erfarenhet*. Bestämmelsen tillkom för att stärka kvalitetskraven i syfte att främja en kunskapsbaserad socialtjänst med likvärdiga, effektiva och säkra insatser [1]. Men vad innebär egentligen vetenskap och beprövad erfarenhet? Det är inte självklart. Tidigare studier visar att uttrycket definieras och används på olika sätt i olika sammanhang [2-4].

Med denna skrift vill vi därför reda ut vad vetenskap och beprövad erfarenhet kan betyda inom socialtjänstområdet. Ambitionen är att bidra till ökad kunskap och samsyn, för att minska risken för missförstånd, främja diskussioner och stärka arbetet mot en mer kunskapsbaserad socialtjänst. Den primära målgruppen är chefer, verksamhetsutvecklare, utredare och professionella i socialtjänsten, men även politiker, forskare och alla andra som vill främja en mer kunskapsbaserad socialtjänst.

Vetenskap och beprövad erfarenhet definieras i förarbetena till socialtjänstlagen [1, 5]:

- Med vetenskap avses vetenskaplig kunskap som tagits fram med olika forskningsmetoder.
- Med beprövad erfarenhet avses kunskap som vuxit fram i verksamheten genom att kunskaper från profession och brukare har synliggjorts, värderats och systematiserats genom uppföljning, dokumentation, kritisk granskning och spridning.

Dessa definitioner ger oss en grund att utgå ifrån, men det finns fortfarande behov av att tolka och förtydliga vad begreppen innebär mer konkret [6]. Vad innebär det exempelvis att vetenskaplig kunskap har tagits fram med olika forskningsmetoder? Vad betyder det att beprövad erfarenhet har systematiserats genom uppföljning, dokumentation, kritisk granskning och spridning? Och hur förhåller sig beprövad erfarenhet till närliggande begrepp som praktisk kunskap, professionell expertis och praxis?

För att närma oss svar på dessa frågor bygger vi vidare på de diskussioner som förts inom socialtjänsten och socialt arbete [7-9]. Vi drar även lärdom av resonemang som utvecklats inom hälso- och sjukvården och skolan, där skrivningar om vetenskap och beprövad erfarenhet redan finns med i lagstiftningen [2, 10].

Liknande krav på vetenskap och beprövad erfarenhet finns redan i andra lagar, som patientsäkerhetslagen (2010:659), skollagen (2010:800), patientlagen (2014:821) och förordningen (2015:155) om statlig styrning med kunskap avseende hälso- och sjukvård och socialtjänst.

Kunskapsbaserad socialtjänst – ett paraplybegrepp

Till att börja med stannar vi upp vid vad som menas med en *kunskapsbaserad socialtjänst* – ett centralt begrepp i socialtjänstlagen, som fungerar som ett paraply för flera faktorer som tillsammans ska stärka kvaliteten i arbetet.

Bestämmelsen att socialtjänstens verksamhet ska bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet är visserligen ny, men det finns en tydlig kontinuitet i ambitionen att förena forskning, professionell expertis samt den enskildes situation, erfarenheter och önskemål – en inriktning som i över två decennier har diskuterats under begreppet *evidensbaserad praktik*. Det begreppet har i första hand fokuserat på kunskap om bedömningar, metoder och arbetssätt i det klientnära arbetet [8, 11].

Begreppet kunskapsbaserad socialtjänst är dock bredare och kan även omfatta vetenskap och beprövad erfarenhet om hur arbetet planeras, styrs och organiseras. En långsiktig kompetensförsörjning och kontinuerlig kompetensutveckling är också viktiga delar av en kunskapsbaserad socialtjänst. För att kunskap ska få genomslag i verksamheten krävs personal med relevant utbildning och erfarenhet. Vetenskap och beprövad erfarenhet får verklig betydelse först när kompetent personal kan tillämpa kunskapen i praktiken [12, 13].

En viktig gemensam nämnare för både kunskapsbaserad socialtjänst och evidensbaserad praktik är betoningen på den lokala kunskapsproduktionen, där verksamheten arbetar med uppföljning, utvärdering och kvalitetsutveckling [1, 14]. Det handlar inte bara om att ta till sig kunskap utifrån. Lika viktigt är att skapa och använda lokal kunskap i utvecklingen av verksamheten.

Kravet på vetenskap och beprövad erfarenhet betyder inte att kunskap är den enda styrande faktorn för hur socialtjänsten bedrivs. Socialtjänsten bygger även fortsättningsvis på en grundläggande etik och behovsprövade insatser, vilket sätter vissa gränser för vilka insatser som kan ges [1].

Vad innebär vetenskaplig kunskap?

I förarbetena till socialtjänstlagen definieras vetenskap som kunskap som tagits fram med hjälp av olika forskningsmetoder [1, 5]. För att förstå vad det betyder behöver vi titta närmare på vad som kännetecknar ett vetenskapligt arbetssätt.

Trots att forskning kan bedrivas på många olika sätt har vetenskapliga studier vissa gemensamma drag. Forskare studerar verkligheten på ett systematiskt sätt i syfte att bidra med ny kunskap och minska befintliga kunskapsluckor. Det innebär att material samlas in, bearbetas, analyseras och tolkas med tydliga metoder.

Det innebär också att forskaren behöver ha god kännedom om tidigare forskning på området, så att den egna studien kan sättas i relation till andra relevanta studier [15].

Transparens och kritisk prövning är andra centrala delar av det vetenskapliga arbetssättet. Under forskningsprocessen kan arbetet granskas av andra forskare vid seminarier och vetenskapliga konferenser. Innan ett vetenskapligt arbete publiceras genomgår det vanligtvis också en offentlig granskning eller en så kallad peer review-process. Det innebär att oberoende forskare granskar studiens upplägg, genomförande, resultat och slutsatser [15].

Eftersom den kritiska granskningen är en så viktig del av det vetenskapliga arbetssättet, måste en forskningsstudie beskrivas så ingående att utomstående forskare kan granska och värdera den. En tydlig beskrivning kan också göra det möjligt för andra att upprepa studien, vilket är en grundläggande princip i forskningen. Om andra forskare genomför en liknande studie och kommer fram till snarlika resultat, stärker det resultatets trovärdighet. Vi kan då vara mer säkra på att resultatet inte beror på tillfälligheter [15, 16].

Vad innebär beprövad erfarenhet?

När det gäller beprövad erfarenhet framhåller förarbetena att systematisk uppföljning är en

förutsättning för att utveckla denna kunskap. Det innebär att socialtjänsten löpande följer upp den enskildes problem och behov, insatser och resultat [1, 5]. Samtidigt ser vi att definitionen av beprövad erfarenhet öppnar för flera perspektiv.

Beprövad erfarenhet definieras som ”kunskap som vuxit fram i verksamheten genom att kunskaper från profession och brukare har synliggjorts, värderats och systematiserats genom uppföljning, dokumentation, kritisk granskning och spridning” [1]. Denna definition anger kriterier för vad som krävs för att något ska betraktas som beprövad erfarenhet. Nu gör vi ett försök att ytterligare förtydliga definitionen.

Beprövad erfarenhet består av två delar: erfarenhet och prövning. Utgångspunkten är erfarenheter från både yrkesverksamma och brukare. De här erfarenheterna är grunden för att bygga beprövad erfarenhet i socialtjänsten. Det rör sig dock inte om individuella eller personliga erfarenheter, utan om erfarenheter som vuxit fram inom verksamheten och delas av flera. Beprövad erfarenhet har därmed en större spridning och kan ses som en kollektiv snarare än individuell kunskap [17, 18].

Att yrkesverksamma eller brukare delar gemensamma erfarenheter är inte tillräckligt i sig. För att erfarenheten ska betraktas som beprövad krävs också att den värderas och granskas kritiskt. Det kan göras såväl i den egna verksamheten som av utomstående. En viktig förutsättning är då att erfarenheten är dokumenterad,

så att den kan sammanställas och analyseras på ett systematiskt sätt. Detta krav på dokumentation gör att beprövad erfarenhet blir en skriftlig form av kunskap. På så sätt blir den möjlig att sprida och tillgodogöra sig i andra verksamheter. Det gör också att utomstående kan granska kunskapen – och därmed bedöma dess relevans och tillförlitlighet. Om processen för att ta fram kunskapen är tydligt beskriven kan andra verksamheter dessutom testa samma upplägg, jämföra resultat och vidareutveckla den beprövade erfarenheten [7].

Det är dock viktigt att understryka att de högt ställda krav på metodik och systematik som kännetecknar det vetenskapliga arbetssättet *inte* gäller för beprövad erfarenhet. Beprövad erfarenhet kan utvecklas lokalt med enklare metoder och utan att behöva utgå från en identifierad kunskapslucka. Det kan till exempel handla om individbaserad systematisk uppföljning, brukarundersökningar, lokala utvärderingar, beskrivningar av arbetssätt och systematiskt kvalitetsarbete [2, 4]. Mycket av detta sker redan i många verksamheter, men skulle i många fall kunna göras mer systematiskt för att i högre grad bidra till utvecklingen av beprövad erfarenhet.

- Det saknas forskning på många områden, inte minst inom socialtjänsten, och forskningen kommer aldrig att vara heltäckande [11]. Begreppet beprövad erfarenhet öppnar dock för en bredare syn på kunskap, där även andra former än vetenskaplig kunskap tas i beaktande. Med detta sagt är det inte ovanligt att även beprövad erfarenhet saknas.
- Socialtjänstlagen utgör inget hinder för socialtjänsten att bedriva verksamhet inom områden där det saknas både vetenskaplig kunskap och beprövad erfarenhet [1]. Men i dessa lägen blir det extra viktigt att följa upp, utveckla och säkra verksamhetens kvalitet på ett systematiskt sätt. På så sätt kan en beprövad erfarenhet gradvis byggas upp på området.

Olika kunskaper behövs – inte bara metoder

Det finns många kunskapsfält som är relevanta för att utforma en verksamhet av god kvalitet i socialtjänsten. Frågan är vilka av dessa som avses när vi talar om vetenskap och beprövad erfarenhet.

Ett självklart svar är att det åtminstone handlar om kunskap om bedömningar, metoder och arbetssätt – och hur dessa fungerar för olika målgrupper i olika situationer. Den typen av kunskap ligger till grund för det som kallas evidensbaserade metoder och är ofta det som åsyftas med uttrycket *bästa tillgängliga kunskap* i en evidensbaserad praktik (se Figur 1) [11, 19]. Att utveckla och använda sådana kunskaper är avgörande för en kunskapsbaserad socialtjänst. Det möjliggör välinformerade beslut om vilka metoder och arbetssätt som ska implementeras och vilka som ska fasas ut [11].

Men det är inte bara själva metoderna som spelar roll, utan även hur och var de används. En och samma metod kan ge helt olika resultat i olika sammanhang – exempelvis beroende på personalens kompetens [20, 21]. Även med rätt kompetens kan dock resultatet bli otillräckligt på grund av faktorer som tidsbrist, stress och låg personalkontinuitet, vilket gör det svårt att bygga tillitsfulla relationer mellan personal och brukare. En effektiv och evidensbaserad metod kan bli verkningslös om den används i en dysfunktionell organisation med bristande resurser.

Det här visar hur viktigt det är att socialtjänsten tillvaratar kunskap från flera olika håll. Det behövs effektiva bedömningar, metoder och arbetssätt – men också förståelse för den organisatoriska helheten och det sammanhang där de ska användas [21-23]. Kort sagt, en kunskapsbaserad socialtjänst kan intressera sig för all relevant kunskap. En vägledande fråga kan därför vara: *Vilken kunskap behövs för att organisera, driva och vidareutveckla en verksamhet med god kvalitet?*

Svaret kan rymma kunskap om exempelvis organisation, styrning, ledning, implementering, utvecklingsarbete och samverkan. Det kan även handla om kompetensförsörjning, arbetsmiljö samt målgruppers behov, livssituation och utmaningar. Även kunskap om risk- och skyddsfaktorer, förekomsten av en viss problematik i befolkningen eller hur samhällsplanering och fysiska miljöer påverkar människors livsvillkor kan vara avgörande [4, 24].

Från insikt till lösning

Vi har redan konstaterat att en kunskapsbaserad socialtjänst behöver hämta insikter från flera olika kunskapsfält. Men utöver att förstå varifrån kunskapen kommer, kan vi också se till vad den används till i praktiken. Ett sätt att göra det är att dela in vetenskap och beprövad erfarenhet i tre typer: beskrivande, förklarande och problemlösande kunskap [25].

- **Beskrivande kunskap** ger en tydligare förståelse av olika fenomen och problem, exempelvis deras omfattning, utbredning, fördelning, allvarlighetsgrad och utveckling över tid.
- **Förklarande kunskap** handlar om hur och varför ett visst fenomen eller problem uppstår. Fokus är att förklara samband och identifiera faktorer, processer, relationer och mekanismer som påverkar fenomenets utveckling.
- **Problemlösande kunskap** identifierar lösningar som fungerar för att hantera de problem som har identifierats. Det innebär att testa och utvärdera olika åtgärder för att se vilka resultat och effekter de får för olika målgrupper i olika situationer.

Dessa tre typer av kunskap kan vi se som steg mot alltmer tillämpad och praktisk kunskap. Alla tre behövs i en kunskapsbaserad socialtjänst, men deras syfte och funktion varierar och de är olika viktiga för olika aktörer. Den beskrivande kunskapen är exempelvis viktig för att identifiera behov och ge beslutsfattare möjlighet att planera verksamheten och prioritera resurser. Förklarande kunskap är viktig för

forskare och utvecklare, så att de kan angripa problem på rätt sätt och utforma lovande lösningar som kan testas. Den problemlösande kunskapen är å sin sida central för att förstå vad som faktiskt fungerar för de målgrupper socialtjänsten möter.

Den problemlösande kunskapen är därför central för att socialtjänstens verksamhet ska kunna bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet. Ändå är det just denna typ av kunskap som oftast saknas inom socialtjänstområdet. En kartläggning från det statliga forskningsrådet Forte visar att de allra flesta svenska forskningsstudier inom området är beskrivande eller förklarande, medan endast några få procent är problemlösande [25].

Det behövs alltså mer forskning som fokuserar på att hitta konkreta lösningar. Men det är också angeläget att nyttja och sprida den beprövade erfarenhet som kan skapas genom att följa upp, dokumentera och granska de goda exempel och erfarenheter som utvecklas och testas runt om i landet. Det finns mycket att lära av varandra.

När forskning inte räcker – styrkan i lokal kunskap

När det saknas forskning blir behovet av beprövad erfarenhet extra tydligt, men beprövad erfarenhet är inte en andrahandslösning när det saknas vetenskaplig kunskap. Den har ett eget värde, inte minst genom att den växer fram i verksamheten. Här lyfter vi fram fem

exempel på hur beprövad erfarenhet kan komplettera forskningen och bidra med viktiga insikter genom att angripa frågor från ett lokalt perspektiv.

- **Specifik kunskap:** Vetenskaplig kunskap är ofta generell till sin natur. Men det finns också ett behov av mer specifik kunskap om den egna verksamheten, som inte går att hitta i den vetenskapliga litteraturen. Kartläggningar, uppföljningar och utvärderingar kan bidra till en djupare förståelse för den egna verksamheten – och skapa lokal kunskap som har ett praktiskt värde i utvecklingsarbete [26, 27]. Det är viktigt för att utveckla och testa lösningar som passar både verksamhetens och målgruppernas specifika förutsättningar och behov [28].
- **Bedömning av forskningsresultat:** En god förståelse för den egna verksamheten gör det lättare att bedöma överförbarheten i forskningsresultat, det vill säga hur relevanta de är för den egna verksamheten. Det gör det lättare att satsa på implementering av lösningar som motsvarar de faktiska behoven och där det finns rimliga chanser att lyckas långsiktigt [29, 30].
- **Följa implementering:** Lokala uppföljningar och utvärderingar är viktiga verktyg för en framgångsrik implementering [28, 31]. De kan visa om och hur metoder, arbetssätt och andra åtgärder förändras under implementeringens gång. Om viktiga kärnkomponenter skalas bort eller urvattnas kan utfallet bli något annat än förväntat [32].

- **Metodens funktion i praktiken:** Det är inte självklart att en metod fungerar som tänkt, även om den implementeras med stor metodtrohet. En metod som fungerar i andra sammanhang och har starkt vetenskapligt stöd kan ändå bli verkningslös i den egna verksamheten [21]. Genom lokal utvärdering kan ansvariga få värdefull kunskap om hur metoden fungerar i just den egna verksamheten. Denna typ av specifik kunskap måste tas fram lokalt, eftersom den inte finns i forskningen [33].
- **Vikten av genomtänkta anpassningar:** Slutligen visar implementeringsforskningen att nya metoder och arbetssätt ofta behöver modifieras och anpassas till lokala förutsättningar om de ska bli långsiktigt hållbara [29, 30]. Dessa anpassningar måste dock göras på ett välgrundat sätt. Att låta metoden förändras av tillfälligheter är ingen bra strategi. Istället behövs trovärdig information från lokala uppföljningar och utvärderingar för att vägleda ansvariga i att göra kloka anpassningar [34].

Hur vet vi att kunskapen håller?

En kunskapsbaserad socialtjänst kräver ett reflekterande och kritiskt förhållningssätt. Varken vetenskapliga kunskaper eller beprövade erfarenheter är automatiskt relevanta och tillförlitliga, trots att de utvecklats på ett systematiskt och noggrant sätt. All kunskap behöver granskas och värderas, och för både vetenskap och

beprövad erfarenhet gäller att en enskild studie inte är lika tillförlitlig som när den kompletteras med andra studier. Kunskapsläget stärks när flera studier pekar i samma riktning [7, 15].

I forskningen finns en etablerad tradition av att bedöma studiers kvalitet [16]. För beprövad erfarenhet saknas dock motsvarande tradition, och därför vill vi uppmuntra alla som gör kartläggningar, uppföljningar, utvärderingar och liknande att noggrant och öppet redovisa sina metoder och arbetsprocesser.

När man exempelvis skriver en utvärderingsrapport är det viktigt att beskriva hur materialet har samlats in, analyserats och vilka urval och avgränsningar som har gjorts. Det ger andra en chans att förstå och värdera resultaten och bedöma deras tillförlitlighet. Det är också viktigt att klargöra vilken fråga den beprövade erfarenheten utvecklats utifrån och beskriva det organisatoriska sammanhanget och den kontext där erfarenheten har vuxit fram. På så vis kan andra avgöra om resultaten är relevanta och överförbara till den egna verksamheten [21].

Denna transparens är avgörande för att lokala exempel inte bara ska fungera som inspiration, utan också kunna benämnas som ”goda” eller ”lärande” exempel. Lokala exempel kan betraktas som beprövad erfarenhet om de följs upp och dokumenteras på ett sätt som gör att de kan granskas och spridas. Då blir det möjligt för andra att bedöma om de är framgångsrika och värda att ta till sig. Det gör det också lättare att kombinera och

jämföra resultat från olika verksamheter och därmed bredda och fördjupa den beprövade erfarenheten [7]. Transparens gör det dessutom möjligt att lära av det som inte fungerade – eftersom även misslyckanden kan ge värdefulla insikter.

Yrkeskompetens i praktiken

I detta avsnitt tar vi upp praktisk kunskap, professionell expertis och praxis – tre kunskapsformer som har kallats beprövad erfarenhet, men som inte uppfyller de kriterier som anges i socialtjänstlagens definition. Där knyts begreppet till uppföljning, dokumentation, kritisk granskning och spridning [1]. Vi vill betona att dessa kunskapsformer behövs och är avgörande för verksamhetens kvalitet, oavsett om de beskrivs som beprövad erfarenhet eller inte.

Praktisk kunskap

Bara teoretisk kunskap räcker inte för att bedriva en verksamhet av god kvalitet. Det krävs också praktisk kunskap, som färdighetskunskap, förtrogenhetskunskap, omdömesförmåga och tyst kunskap – alltså förmågan att utföra arbetsuppgifter på ett skickligt sätt i praktiken [35, 36].

Verksamhetens kvalitet beror inte bara på effektiva metoder och arbetssätt grundade i vetenskap och beprövad erfarenhet. Det är också avgörande vem eller vilka som tillämpar dessa metoder [20, 21]. En kompetent och skicklig yrkesutövare kommer sannolikt att göra ett bättre jobb än en kollega med bristande kompetens, även om de båda använder samma metod.

Den praktiska kunskapen kännetecknas av att den är personlig och uttrycks genom handling. Den sitter i kroppen, händerna och ryggmärgen, och är därför svår att dokumentera på ett sätt som gör att andra kan tillgodogöra sig den [35]. Istället förs den vidare genom övning, där oerfarna medarbetare lär sig av mer erfarna kollegor [27, 37]. Detta skiljer sig från beprövad erfarenhet, som kan formuleras i text och spridas till andra. Även om praktisk kunskap inte kan dokumenteras som beprövad erfarenhet, kan den ha stor betydelse för hur väl socialtjänsten och dess insatser fungerar i mötet med individen.

Professionell expertis

Professionell expertis är ett centralt begrepp i modellen för evidensbaserad praktik (se Figur 1). Enligt denna modell ska den professionella yrkesutövaren kombinera bästa tillgängliga kunskap med sin egen professionella erfarenhet, samt information om den specifika brukarens situation, kontext, erfarenheter och önskemål [11, 27]. Det handlar om förmågan att omsätta vetenskap och beprövad erfarenhet i mötet med en enskild person, vilket kräver ett gediget yrkeskunnande, arbetslivserfarenhet, gott omdöme och förmågan att urskilja viktiga detaljer [12, 14].

Dessa färdigheter utvecklas över tid genom en kombination av utbildning och arbetslivserfarenhet. Professionell expertis kan beskrivas som de samlade teoretiska och praktiska kunskaper som en yrkesutövare har tillägnat sig genom formell utbildning, praktisk yrkesutövning, kontinuerlig kompetensutveckling och reflektion [4, 38].

Detta synliggör en tydlig skillnad mellan professionell expertis och beprövad erfarenhet. Den professionella expertisen går inte att läsa sig till inför ett specifikt beslut, utan omfattar alla de kunskaper och färdigheter en yrkesutövare tar med sig in i beslutssituationen. Liksom vetenskaplig kunskap är beprövad erfarenhet en skriftlig kunskapsform. Båda utgör viktiga delar av det som kallas bästa tillgängliga kunskap i en evidensbaserad praktik [11]. Den professionella expertisen skapar bryggan mellan generell kunskap och individuell tillämpning – och är därför helt central även om den i sig inte är beprövad erfarenhet.

Figur 1. Modellen för evidensbaserad praktik

Praxis i verksamheten

Ibland beskrivs beprövad erfarenhet som praxis, vilket innebär de handlingsmönster, metoder och arbetssätt som över tid accepterats och etablerats inom en viss organisation eller profession [2, 10]. En tydlig praxis främjar förutsägbarhet, effektivitet, säkerhet och tillit [39].

Praxis kan även fungera som en ”lagringsplats” för kunskap. Forskning om hållbar implementering betonar att nya metoder och arbetssätt behöver rutiniseras och bli en del av praxis för att kunna tillvaratas långsiktigt [40, 41]. Över tid kan praxis därmed utvecklas så att verksamheten i allt högre grad bedrivs enligt vetenskap och beprövad erfarenhet.

Men frågan är om denna praxis alltid kan betraktas som tillförlitlig. Går det att lita på att den bygger på rimligt säkra kunskap? Den kan visserligen vila på välgrundad kunskap, men också bygga på gamla vanor, förlegade idéer, missförstånd eller fördomar [3]. Därför anser vi att praxis i sig inte uppfyller kriterierna för beprövad erfarenhet.

Däremot kan praxis vara en grund för beprövad erfarenhet, förutsatt att både medvetna och omedvetna handlingsmönster synliggjorts, värderats och systematiserats genom uppföljning, dokumentation, kritisk granskning och spridning.

Fem vägar till beprövad erfarenhet

Avslutningsvis presenterar vi fem konkreta exempel på hur beprövad erfarenhet kan skapas och utvecklas i socialtjänsten. Det handlar om just exempel – inte en fullständig lista. Det viktiga är att beprövad erfarenhet bygger på ett systematiskt angreppssätt med uppföljning, dokumentation, kritisk granskning och spridning.

- **Individbaserad systematisk uppföljning (ISU)** innebär att beskriva och mäta enskilda brukares behov, insatser och resultat, och därefter sammanställa dessa på gruppnivå för att analysera och utveckla verksamheten [28]. Syftet med ISU är alltid att skapa kunskap baserad på lokala data, även om den specifika inriktningen varierar beroende på verksamhetens behov och frågeställningar. ISU kan exempelvis användas för att ta reda på vilka behov brukarna har, vilka insatser de får och hur de upplever stödet. Det kan också belysa hur socialtjänstens arbete fungerar för olika grupper och om det finns omotiverade skillnader mellan dem.
- **Utvärdering** är ett viktigt verktyg för att granska verksamheten på ett systematiskt sätt. Till skillnad från uppföljning, som i regel är en löpande aktivitet där verksamheten följs över tid, genomförs utvärderingar ofta vid ett specifikt tillfälle [33]. En utvärdering kan definieras som en noggrann bedömning av en viss åtgärds processer eller resultat. Ofta handlar det om en bedömning av en förändring i verksamheten, exempelvis en omorganisation, ett utvecklingsprojekt eller implementering av nya metoder och arbetssätt [42, 43].
- **Brukarundersökningar** kan bidra till att utveckla beprövad erfarenhet. Lokala och nationella brukarenkäter visar bland annat hur tillgänglighet, insatser och bemötande upplevs – och vilka förbättringsområden som finns [44]. Brukarpaneler möjliggör en mer fördjupad dialog, där brukare

bidrar som experter utifrån sina erfarenheter. För att betraktas som beprövad erfarenhet krävs dock att undersökningarna genomförs på ett systematiskt sätt.

- **”Lovande arbetssätt”** är en modell som utvecklats av den danska motsvarigheten till Socialstyrelsen i samarbete med forskare och praktiker [45]. Modellen utgår från att det finns arbetssätt som saknar evidens, men bygger på både teoretiska argument och praktiska erfarenheter som tyder på att de fungerar och ger goda resultat för brukare. Modellen beskriver en uppsättning faktorer som kännetecknar dessa lovande arbetssätt. Den kan användas för att beskriva och värdera arbetssätt, men också för att vidareutveckla dem så att de uppfyller fler av dessa faktorer.
- **Konsensusprocesser** kopplas till beprövad erfarenhet och används bland annat i Socialstyrelsens nationella riktlinjer [46]. De lämpar sig bäst på nationell eller regional nivå och syftar till att sammanställa professionellas erfarenheter av metoder och arbetssätt i praktiken [47]. Det handlar om att synliggöra, dokumentera och systematiskt granska etablerad praxis. Metoden har framför allt använts i hälso- och sjukvården, men har även prövats inom socialtjänsten [48]. Tillförlitliga resultat förutsätter en tydlig struktur och väl sammansatta expertgrupper [49].

Referenser

1. Socialdepartementet. En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter. Regeringens proposition 2024/25:89; 2025.
2. Jahnke A. Beprövad erfarenhet i skolan – Att lita på ett undflyende begrepp. Stockholm: Natur & Kultur; 2022.
3. Sahlin N-E. Vetenskap och beprövad erfarenhet – Slutrapport från ett forskningsprogram. Stockholm: Riksbankens jubileumsfond och Santérus Förlag; 2021.
4. Åhlfeldt E. Begrepp i rörelse – En analys av begreppen vetenskap och beprövad erfarenhet, evidensbaserad praktik och kunskapsstyrning i socialtjänsten. Stockholm: Nestor FoU-center; 2022.
5. Utredningen Framtidens socialtjänst. SOU 2020:47. Hållbar socialtjänst – en ny socialtjänstlag; 2020.
6. Socialstyrelsen. FoU-miljöers roll i utvecklingen av en kunskapsbaserad socialtjänst. Stockholm: Socialstyrelsen; 2025.
7. Tengvald K. Mer beprövad erfarenhet för klienters och brukares bästa. Socionomen. 2006; (4):70-3.
8. Utredningen för en kunskapsbaserad socialtjänst. SOU 2008:18. Evidensbaserad praktik inom socialtjänsten – till nytta för brukaren; 2008.
9. Sahlin N-E, red. Vetenskap och beprövad erfarenhet – socialtjänst. Lund: Lunds universitet; 2019.

10. Persson J, Wahlberg L. Vår erfarenhet av beprövad erfarenhet – några begreppsprofiler och ett verktyg för precisering. *Läkartidningen*. 2015; 112(49):2230-2.
11. Socialstyrelsen. Lärstöd i evidensbaserad praktik. 2024. Hämtad 2024-08-14 från: <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/verksamhetsutveckling/evidensbaserad-praktik/Larstod-i-evidensbaserad-praktik/>
12. Avby G, Melke A. Socialtjänsten som en hållbar kunskapsorganisation – från vision till verklighet? *Socialvetenskaplig tidskrift*. 2023; 29:195-207.
13. Alm M. När kunskap ska styra – Om organisatoriska och professionella villkor för kunskapsstyrning inom missbruksvården. Växjö: Linnéuniversitetet; 2015.
14. Tillitsdelegationen. SOU 2018:47. Med tillit växer handlingsutrymmet – tillitsbaserad styrning och ledning av välfärdssektorn; 2018.
15. Vetenskapsrådet. Fatta forskning. 2025. Hämtad 2025-02-18 från: <https://www.forskning.se/fatta-forskning/>
16. SBU. Utvärdering av insatser i hälso- och sjukvården och socialtjänsten – en metodbok. Stockholm: SBU – Statens beredning för medicinsk och social utvärdering; 2023.
17. Persson A, Persson J. Vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet i högre utbildning och skola. I: Sahlin N-E, red. *Vetenskap och beprövad erfarenhet – skola*. Lund: Lunds universitet; 2017. s. 39-48.

18. Skolverket. Forskning för klassrummet – vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet i praktiken. Stockholm: Skolverket; 2013.
19. Socialstyrelsen. Att arbeta evidensbaserat – Ett stöd för praktiskt arbete. Stockholm: Socialstyrelsen; 2020.
20. Lingiardi V, Muzi L, Tanzilli A, Carone N. Do therapists' subjective variables impact on psychodynamic psychotherapy outcomes? A systematic literature review. *Clinical Psychology & Psychotherapy*. 2018; 25(1):85-101.
21. Pawson R, Greenhalgh T, Harvey G, Walshe K. Realist review – a new method of systematic review designed for complex policy interventions. *Journal of Health Services Research and Policy*. 2005; 10(1):21-34.
22. Fixsen D, Naoom S, Blase K, Friedman R, Wallace F. Implementation research: A synthesis of the literature. Tampa: University of South Florida, The National Implementation Research Network; 2005.
23. Garpenby P, Carlsson P. Mot bättre vetande – Statens roll vid kunskapsstyrning av hälso- och sjukvården. Nytryck av bilaga 6 i SOU 1999:66. Linköping: Linköpings universitet; 2014.
24. Forte. Strategisk forskningsagenda – För det nationella programmet Tillämpad välfärdsforskning. Stockholm: Forte – Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd; 2022.

Om beprövad erfarenhet i socialtjänsten

25. Forte. Beskriva, förklara eller lösa problem?
En analys av forskningens syfte och funktion
i forskningsansökningar. Stockholm: Forte –
Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd; 2024.
26. Höglund P. Socialtjänsten som kunskapande
praktik – Exemplet individbaserad systematisk
uppföljning i öppenvården för barn och familj. Växjö:
Linnéuniversitetet; 2025.
27. Avby G. Evidence in practice – on knowledge use
and learning in social work. Linköping: Linköping
University; 2015.
28. Socialstyrelsen. Om individbaserad systematisk
uppföljning i socialtjänsten. Stockholm: Socialstyrelsen;
2022.
29. Folkhälsomyndigheten. Från nyhet till vardagsnytta –
om implementeringens mödosamma konst: En rapport
om implementering inom folkhälsoområdet, version 3.0.
Stockholm: Folkhälsomyndigheten; 2023.
30. Hasson H, von Thiele Schwarz U.
Implementeringsboken – Så inför du nytt som gör nytta.
Stockholm: Natur & Kultur; 2023.
31. Andrea B, Shawn H. Sustainable by design – a
systematic review of factors for health promotion
program sustainability. BMC Public Health. 2020; 20.
32. Socialstyrelsen. Om implementering. Stockholm:
Socialstyrelsen; 2012.

33. Socialstyrelsen. Stöd för utvärdering i kommuner och verksamheter – Med exemplet arbetsdifferentiering i äldreomsorgen. Stockholm: Socialstyrelsen; 2024.
34. Chambers DA, Glasgow RE, Stange KC. The dynamic sustainability framework – addressing the paradox of sustainment amid ongoing change. *Implementation science*. 2013; 8.
35. Bohlin H. Tyst kunskap – ett mångtydigt begrepp. I: Svenaeus F, Bornemark J, red. Vad är praktisk kunskap? Stockholm: Södertörns högskola; 2009.
36. Svenaeus F. Vad är praktisk kunskap? En inledning till ämnet och boken. I: Bornemark J, Svenaeus F, red. Vad är praktisk kunskap? Stockholm: Södertörns högskola; 2009.
37. Josefson I. Läkarens yrkeskunnande. Lund: Studentlitteratur; 1998.
38. Oscarsson L. Evidensbaserad praktik inom socialtjänsten – en introduktion för praktiker, chefer, politiker och studenter. Stockholm: SKL Kommentus; 2009.
39. Giddens A. The constitution of society – outline of the theory of structuration. Cambridge: Polity Press; 1984.
40. Pluye P, Potvin L, Denis JL, Pelletier J. Program sustainability – focus on organizational routines. *Health Promotion International*. 2004; 19(4):489-500.
41. Åhlfeldt E, Isaksson D, Winblad U. Factors Explaining Program Sustainability – A Study of the Implementation of a Social Services Program in Sweden. *Health & Social Care in the Community*. 2023.

42. Vedung E. Utvärdering i politik och förvaltning. Lund: Studentlitteratur; 2009.
43. Ekonomistyrningsverket. Effekttutvärdering – att välja upplägg. Stockholm: Ekonomistyrningsverket; 2006.
44. Socialstyrelsen. BEP (Brukarenkät psykiska funktionshinder). 2019. Hämtad 2025-05-09 från: <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/evidensbaserad-praktik/metodguiden/bep-brukarenkat-psykiska-funktionshinder/>
45. Jensen DC, Pedersen MJ, Pejtersen JH, Amilon A. Indkredsning af lovende praksis på det specialiserede socialområde. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd; 2016.
46. Socialstyrelsen. Nationella riktlinjer för vård och stöd vid missbruk och beroende – stöd för styrning och ledning. Stockholm: Socialstyrelsen; 2019.
47. Bohlin I. Konsensusmetoder inom hälso- och sjukvård – en kunskapsöversikt. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting; 2009.
48. Socialstyrelsen. Konsensuspaneler om psykosociala arbetsmetoder – Enkäter till forskare och socialarbetare. Stockholm: Socialstyrelsen; 2014.
49. Schifano J, Niederberger M. How Delphi studies in the health sciences find consensus – a scoping review. 2025; 14:1-21.

Denna publikation ingår i en serie skrifter om kunskap, kunskapsproduktion och kunskapsanvändning inom vård och omsorg. I serien ingår:

- Om evidensbaserad praktik
- Om standardiserade bedömningsmetoder
- Om implementering
- Om enkätverktyget Beredskap för förändring
- Om vård- och omsorgstagares delaktighet
- Om individbaserad systematisk uppföljning i socialtjänsten
- Om vetenskap och beprövad erfarenhet i socialtjänsten

Socialstyrelsen

Om beprövad erfarenhet i socialtjänsten
(artikelnr 2025-6-9665) kan laddas ner på vår webbplats.
www.socialstyrelsen.se/publikationer